

РОЛЬ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ)

THE ROLE OF UNIVERSITY STRUCTURAL UNITS WHICH DEAL WITH FOREIGN STUDENTS IN THE FORMATION OF STUDENTS' INTERCULTURAL COMPETENCE (ON THE EXAMPLE OF H.S. SKOVORODA KHARKIV PEDAGOGICAL UNIVERSITY)

Статтю присвячено вивченню ролі структурних підрозділів закладів вищої освіти з підготовки іноземних громадян у формуванні міжкультурної компетентності здобувачів. У сучасних умовах розвитку суспільного життя в Україні заклади вищої освіти мають високий ступінь автономії, у зв'язку з чим посилюються функції міжнародної діяльності, яка є важливою ознакою сучасного закладу вищої освіти та механізмом інтеграції навчального закладу до глобального ринку освітніх послуг. Доведено, що велика кількість іноземних громадян отримують освіту в закладах вищої освіти України. Одним із завдань університетів є розвиток міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців. В організації навчального процесу з іноземцями слід приділяти увагу наступним питанням: мовний бар'єр здобувачів, низький рівень обізнаності щодо особливостей культури, релігії, реалій українського суспільства. У статті зазначено, що неабияку роль у формуванні міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців відіграють структурні підрозділи ЗВО з підготовки іноземних громадян. Інспектори відділу зустрічають іноземців в аеропорту, допомагають оформити документи, знайомлять з законодавчою базою, особливостями життя і побуту України, структурою університету, правилами життя у гуртожитку, надають інформацію щодо особливостей функціонування медичної та банківської систем в Україні. Виховна робота також проводиться на Підготовчому відділенні для іноземних громадян. Слухачі відділення відвідують Музей ХНПУ імені Г.С. Сковороди, запрошуються на виставки та культурні заходи у місті Харків та інших містах України. У статті зазначено, що культурна адаптація слухачів відбувається через тематичні лекції щодо українських свят та добір навчального матеріалу під час проведення занять, а також із залученням культурних центрів, які діють в Університеті.

Ключові слова: заклад вищої освіти, структурний підрозділ з підготовки іноземних громадян, міжкультурна компетентність, здобувач-іноземець.

The article is devoted to the study of the role of structural units of higher education institutions in the formation of foreign students' intercultural competence. In the current conditions of social life in Ukraine, higher education institutions have a high degree of autonomy. That is the reason why the functions of international activities have strengthened. A university's international activity is an important feature of modern higher education institution as well as the mechanism of its integration into the global market of educational services. It is proved that a large number of foreign citizens receive education in higher education institutions of Ukraine. One of the tasks of universities is to develop foreign students' intercultural competence. When organizing the educational process with foreigners the following issues should be taken into consideration: applicants' language barrier, little knowledge of cultural and religious peculiarities, realia of Ukrainian society. An article states that universities' structural divisions play an important role in the formation of foreign students' intercultural competence. A department's inspectors meet foreigners at the airport, help to deal with documents, talk about Ukrainian legislation, way of life, university structure, rules of conduct in the hall of residence, give information on medical and banking systems of Ukraine. Educational work is also carried out at the Preparatory Department for Foreigners. Students of the department visit the Museum of H.S. Skovoroda KhNPU, are invited to exhibitions and cultural events in Kharkiv and other cities of Ukraine. The article notices that foreign students' cultural adaptation takes place through thematic lectures on Ukrainian holidays and the selection of educational material for classes, as well as with the assistance of cultural centers operating at the University.

Key words: higher education institution, structural division for training of foreign students, intercultural competence, a foreign student.

УДК 378.4:61

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/47.44>

Холодняк О.В.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри англійської мови
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
науковий дослідник факультету
гуманітарних та соціальних наук
Університету Миколаса Ромеріса, Литва

Васильєва М.П.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри англійської мови
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі навчання не може замикатися в колі лише національних пріоритетів. Освіта, набуваючи рис глобальності, забезпечує умови для стійкого розвитку людини, суспільства, держави.

У сучасних умовах розвитку суспільного життя в Україні, коли заклади вищої освіти отримали

більший ступінь автономності, суттєво посилюються функції міжнародної діяльності, яка є водночас важливою ознакою сучасного закладу вищої освіти (ЗВО) та механізмом інтеграції навчального закладу до глобального ринку освітніх послуг. Навчання іноземних громадян – важливий чинник зміцнення авторитету та престижу.

Згідно зі статистичними даними Українського центру міжнародної освіти МОН України станом

на 1 січня 2022 р. в закладах вищої освіти України навчається 76548 іноземних громадян з 155 країн світу. Найбільший відсоток здобувачів освіти приїжджає з таких країн як: Індія, Марокко, Туркменістан, Азербайджан, Нігерія, Китай, Туреччина, Єгипет, Ізраїль, Узбекистан та інші [4].

Щодо кількості іноземних здобувачів освіти за областями України, слід зазначити, що Харківська область займає 1 місце (20196 іноземних громадян), перебільшуючи кількість іноземців, які навчаються в Київській області (17634 іноземних громадян) [4]. Зважаючи на велику кількість іноземних громадян, які мають бажання отримати освіту в одному із ЗВО України важливим завданням сучасних університетів є формування та розвиток міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування та розвитку міжнародної компетентності та проблемами адаптації іноземних здобувачів займалися численна кількість науковців. Так, Є.В. Горбенко та Л.В. Трусова вивчали роль куратора академічної групи в процесі адаптації іноземних громадян в освітньому просторі України [1]. О.В. Добротвор та І.Ю. Щербина присвятили свої дослідження питанням адаптації іноземних здобувачів у навчальний процес ЗВО України [2]. О. Зелінковська [3] та І.В. Козубовська [5] займалися вивченням формування міжкультурної компетентності здобувачів різних спеціальностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте вивченню ролі структурних підрозділів ЗВО з підготовки іноземних громадян до формування міжнародної компетентності досі не приділялося достатньо уваги.

Метою статті є дослідити роль структурних підрозділів ЗВО з підготовки іноземних громадян у формуванні та розвитку міжкультурної компетентності на прикладі Харківського національного університету імені Г.С. Сковороди.

У нашому дослідженні під міжкультурною компетентністю розуміємо уміння формувати належну відповідальну поведінку та ефективно спілкуватися із представниками інших культур [6]. Погоджуючись із О. Зелінковською вважаємо, що складовими міжкультурної компетентності є відкритість до пізнання іншої культури та сприйняття психологічних, соціальних та інших міжкультурних відмінностей, психологічне налаштування на взаємодію із особами іншої культури, уміння формувати діалог беручи до уваги особливості вербального і невербального спілкування [3, с. 131].

Серед 455 закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку іноземних громадян, Харківський педагогічний університет імені Г.С. Сковороди займає 50 місце [9].

Активізація міжнародних зв'язків та розширення підготовки іноземців із різних континентів

є важливим напрямом розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, що підвищує авторитет навчального закладу й дає можливість залучати додаткові кошти для розвитку його матеріальної бази.

З огляду на це, на сьогоднішній день, університет, нарівні із громадянами України, готує 313 іноземних громадян з 8 країн світу: Азербайджану, Туркменістану, Грузії, Туреччини, Узбекистану, Китаю, В'єтнаму, Палестини. За першим та другим освітніми рівнями навчається 277 осіб згідно з обраним фахом на десяти факультетах: українському мовно-літературному факультеті імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, юридичному, природничому, іноземної філології, фізико-математичному, історичному, початкового навчання, мистецтв, факультеті фізичного виховання і спорту та дошкільної освіти. В аспірантурі за третім освітньо-науковим рівнем навчається 73 особи.

На підготовчому відділенні університету навчається 55 іноземців, які є громадянами Федеративної Республіки Нігерія, Демократичної Республіки Конго, Ісламської Республіки Пакистан, Республіки Камерун, Турецької Республіки, Китайської Народної Республіки, Республіки Індії, Мексиканських Сполучених Штатів.

Зважаючи на це, аналіз наукової літератури [1; 2; 3; 5], і досвід роботи у закладі вищої освіти, де навчається більш ніж 300 здобувачів-іноземців, дає підстави стверджувати, що навчання іноземних здобувачів в Україні відрізняється певними характеристиками, що пов'язано з проблемами адаптації іноземного громадянина в українському суспільно-культурному просторі такими як: мовний бар'єр, низький рівень обізнаності здобувачів щодо особливостей культури, релігії, історії України, реалій українського суспільства.

В організації навчального процесу з іноземними здобувачами слід враховувати такі питання: мовні перешкоди (більшість здобувачів або зовсім не володіють українською мовою, або спілкуються на дуже низькому рівні), культурні, моральні, релігійні, правові, етичні та інші аспекти.

Отже, безперечно, окрім, фахової підготовки здобувачів-іноземців, важливим завданням будь-якого ЗВО, де навчаються іноземці, є формування готовності здобувачів до міжкультурного спілкування, а саме формування міжкультурної компетентності.

З огляду на це, у формуванні міжкультурної компетентності здобувачів іноземців вважаємо можливим виділити два основних етапи:

- перший, або вступний етап, значна роль в успішному формуванні якого відіграє діяльність співробітників Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди;
- основний, який відбувається під час основного навчання на факультеті, де здобувачі-іноземці

проводять більшу частину свого перебування в Україні.

Оскільки структурою Університету не передбачено окремого факультету для іноземців, і іноземні громадяни та особи без громадянства, які є здобувачами ХНПУ імені Г.С. Сковороди, у своїх правах та обов'язках прирівнюються до здобувачів-українців та стають частиною студентської спільноти факультетів університету. Саме співробітники Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти стають першими людьми, з якими знайомляться іноземні абітурієнти. Саме від їх роботи залежить позитивна установка на співробітництво і формування довірливих відносин у процесі взаємодії. Адже після оформлення запрошення на навчання та візи, згідно з чинним законодавством Університет зобов'язаний забезпечити зустріч іноземного абітурієнта в аеропорту [7]. Ці обов'язки як раз і покладено на співробітників Відділу.

Під час оформлення документів при вступі до університету іноземні громадяни та особи без громадянства отримують інформацію щодо правил перебування іноземних громадян на території України, організації навчального процесу та правил проживання у гуртожитках Університету.

Співробітники Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти також знайомлять іноземних абітурієнтів з законодавчою базою, пов'язаною з міграційною політикою України, з документами, які вони мають мати при собі, яким чином та в який термін мають бути завершені процедури щодо отримання посвідок на тимчасове проживання в Україні.

Також інспекторами Відділу абітурієнтам та здобувачам надається необхідна інформація щодо медичної системи України (як отримати медичні послуги під час перебування в нашій країні) та банківської системи (через допомогу у сплаті за навчання, отримання міжнародних переказів, тощо, а також оформлення ІНПП).

Зі здобувачами-іноземцями зазвичай проводяться зустрічі у Відділі по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти щодо загальних правил їх перебування в Харкові, структури та особливостей ХНПУ імені Г.С. Сковороди як місця їх навчання (зустріч відбувається не пізніше 15 листопада), а також співробітники Відділу приймають участь у зустрічах зі здобувачами в гуртожитках ХНПУ імені Г.С. Сковороди. На таких зустрічах зокрема підіймаються питання різниці у гендерних поглядах між туркменською та українською культурою, особливостей ведення побуту в КНР та Україні (особливо використання спецій в китайській кухні), тощо. Такі зустрічі проводять завідувач Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти та заступник завідувача Відділу. Представників Відділу також запрошують на зустрічі з іноземними здобувачами, які відбуваються на факультетах.

Виховна робота зокрема щодо культурної адаптації здобувачів іноземців більш активно проводиться на Підготовчому відділенні для іноземних громадян. Зокрема слухачі відділення традиційно відвідують Музей ХНПУ імені Г.С. Сковороди, запрошуються на виставки та культурні заходи, які мають місце в Харкові. Співробітники Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти та Підготовчого відділення за потребою можуть супроводжувати наших слухачів-іноземців на екскурсії до інших міст України. Також культурна адаптація слухачів відбувається через тематичні лекції щодо українських свят та добір навчального матеріалу під час проведення пар, а також із залученням культурних центрів, які діють в Університеті:

- Ізраїльський культурний центр;
- Іранський культурний центр;
- Китайський культурний центр;
- Регіональний центр польської мови, культури і науки;
- Турецький культурний центр;
- Український культурний центр;
- Регіональний центр японської культури і освіти [8].

Звичайно, карантинні обмеження та початок воєнних дій на території України внесли свої корективи в роботу Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти і в цьому напрямку діяльності Університету в цілому. Заняття із здобувачами на даний час переведено в дистанційний режим, зустрічі з співробітниками Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти та адміністрацією університету також проводяться в дистанційному режимі на постійній основі.

Таким чином, тільки за умови спільної роботи адміністрації Університету, структурних підрозділів по роботі з іноземними громадянами та факультетів, можна розраховувати на успішне формування міжкультурної компетентності іноземних здобувачів.

Як зазначалося вище, розвиток міжкультурної компетентності, головним чином, відбувається під час основного етапу навчання здобувачів освіти на факультетах університету. Так, формуванню вищезазначеної компетентності сприяє вивчення таких дисциплін: «Україна: історія і сучасні реалії», «Історія української культури», «Політологія і соціологія», «Філософія», «Педагогіка», «Психологія», «Етика», «Українська мова» та ін.

Висновки. Робота співробітників Відділу по роботі з іноземними здобувачами вищої освіти відіграє значну роль у формуванні та розвитку міжкультурної компетентності здобувачів-іноземців, особливо на першому етапі. Від діяльності працівників відділу залежить позитивний настрій здобувачів на співробітництво і довірливі відносини. Співробітники Відділу знайомлять

здобувачів-іноземців із законодавчою базою України, документами, особливостями культури та побуту, структурою університету, правилами життя у гуртожитках і т. ін.

Перспективами подільших розвідок вважаємо дослідження можливостей адаптації освітніх програм для іноземних здобувачів вищої освіти та вивчення досвіду європейських країн з підготовки університетських кадрів по роботі з іноземними студентами з метою запозичення кращих практик.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Горбенко Є.В., Трусова Л.В. Роль викладача (куратора групи) в процесі адаптації іноземних студентів у освітньому просторі України та засоби «позитивного навчання» з елементами коучингу. Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: Проблеми та перспективи : збірник статей навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 листопада 2018 р. Полтава, 2018. С. 19–21.
2. Добротвор О.В., Щербина І.Ю. Адаптація іноземних студентів у навчальний процес ВНЗ України. Вісник національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, психологія. № 10. С. 51-54.
3. Зелінковська О. Формування міжкультурної компетентності студентів ІТ-спеціальностей: сучасний вимір. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка. 2018. № 15. С. 129-135.
4. Іноземні здобувачі в Україні: статистичні дані, 2020 / Шаповалова О.О. Київ: УДЦМО, 2020. 60 с.
5. Козубовська І.В. Формування готовності іноземних студентів-медиків до міжкультурного спілкування. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 1(40). С. 136 – 138.
6. Міжкультурна компетентність. https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2017/07/kc3-intercultural-competence_ukrainian.pdf
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01 листопада 2013 року № 1541 про Порядок організації і набору та навчання (стажування) іноземців та осіб без громадянства, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 25 листопада 2013 року за № 2004/24536 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 12 жовтня 2020 року № 1265). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2004-13#Text>
8. Структура ХНПУ імені Г.С. Сковороди. URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/struktura>
9. Український державний центр міжнародної освіти. Статистика. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>